

Л. В. Чорна, кандидат політичних наук, доцент

ІДЕАЛ ЯК КРЕАТИВНИЙ ПРОЕКТ

Аналіз розуміння ідеалу як системної конструкції допомагає інтерпретувати феномен ідеального та ідеалу як полісистемну цілісність. Сучасне розуміння ідеалу аналізується крізь призму ентропійних та негентропійних характеристик системи. Системний підхід відкриває можливість розглянути ідеал, ідеальне як систему диспозицій, транспозицій, систему категоріальних матриць формотворення. Ця схема є функціональним механізмом опису ідеалу як імагінативного абсолюту та семантично означеної структури. Такий підхід створює культуротворчу матрицю, в якій майбутнє визначається у рамках циклічного простору-часу, де ідеал набуває надзвичайно важливих вимірів креативності як переходу із небуття у буття.

Ключові слова: буття, ентропія, ідеал, креативність, небуття, негентропія, соціокультурний простір, транспозитив, хронотон.

Актуальність проблеми. Аналіз проблеми ідеалу залишається у сучасній філософії не менш актуальним для дослідження, ніж у попередні століття. Інтерпретація ідеалу як проекту майбутнього і сьогодні є злободенною темою для дискусій. Трактування поняття «ідеал» є запорукою проведення ґрунтовного філософського аналізу сучасних ідеологічних установок. Адже вказана категорія є своєрідним базовим елементом, необхідним для побудови світоглядної конструкції осягнення духовних процесів, що відбуваються у сучасному соціумі.

Вивчення та тлумачення поняття «ідеал» викликало інтерес у значній кількості філософів, починаючи від найдавніших часів і до наших днів. Проте в даній статті пропонується зупинитися на осмисленні філософії періоду античності щодо осягнення поняття «ідея».

Аналіз останніх джерел і публікацій. Вивчення та тлумачення поняття «ідеал» викликало інтерес у значній кількості філософів, починаючи від найдавніших часів і до наших днів. Так, осягненню проблеми ідеалу присвятили роботи С. Булгаков, Е. Ільєнков, В. Краус, І. Кант, П. Новгородцев, Є. Трубецької, С. Франк; сучасні українські філософи: В. Барков, В. Данильян, О. Дзьобань, В. Заблоцький, В. Корнієнко, Ю. Легенький, Т. Розова, З. Самчук, М. Степико, В. Шинкарук; сучасні зарубіжні дослідники: М. Аверін, Ю. Габермас, В. Лекторський та багато інших.

Мета статті – осмислити та дослідити феномен ідеалу як креативний проект культуротворчості, що формує майбутнє.

Виклад основного матеріалу. Проект, який можна назвати креативним, визначається, на нашу думку, як перехід із небуття у буття і свідчить про те, що культура має знайти ту першу точку біфуркації, яку вона визначає як небуття. Тут виникає досить багато проблем. Звичайно, перший креативний проект зазначається досить пізно, у культурі середньовіччя, тому що саме у філософії середньовіччя вже є розуміння того, що Бог творив світ із нічого. Ніщо фактично було запереченням попередньої культури, культури античності. Якщо ми поглянемо на античність, то там Бог є деміург, він створює світ з мулу, з глини. Перехід із небуття у буття є творчість, а не креація. Згодом настає ще одна стадія – посткреативний вимір, коли креація із небуття у буття перетворюється як перехід із буття у небуття. Так, сьогодні екологічна загроза ставить людину в систему пошуку альтернатив не лише у рамках знаходження бінарних опозицій. Вона ставить людину перед новою полівекторною полімодальною матрицею, яку пов'язують із поліфункціональністю, з тим множинним варіативним знаходженням нормативних системотворчих і тяжіючих до гармонії структур культури, які визначаються через такі поняття, як «атрактори», «патерни», система медіації, трансформації та передачі інформації.

У цій статті визначимо їх як складові функціонального розуміння, як презентації і визначення ідеалу в контексті культуротворчості. Так, поняття «патерн» від англійського *pattern* – зразок, шаблон, модель, схема – це схема-образ, що діє як уявлення, або чуттєве поняття, завдяки якому у процесі одночасності сприйняття та мислення виявляються закономірності, що існують у природі, мисленні, суспільстві. У цьому сенсі патерн розуміється як шаблон або образ, який повторюється. Полісистемний підхід так чи інакше набуває ознак екологічного підходу як збереження природного соціокультурного потенціалу суспільства, а також збереження людини. Ця парадигма стає імперативом і на основі її увесь простір здійснення ідеального як ідеалу звичайно структурується у контексті екомайбутнього. Важко не погодитися з Едгаром Мореном, одним із дослідників великих систем, який пише: «Вихід за межі кібернетики одночасно і критика, і інтеграція, і заперечення, потребує виконання таких попередніх умов: 1) розуміння основи фізичної складності принципів безладу і повне використання ідеї безладу не лише як феномену дезорганізації, але й також як організуючого феномену; 2) розвиток ідеї петлі зворотного зв'язку в ідеї рекурсивної організації; 3) звернення до родового поняття машини, котре становиться поліцентричним; 4) принципове ускладнення відношення управління – комунікація та осягнення складності відношень між ними, управління – комунікація, привласнення – звільнення, апарат – організація – навколишнє середовище» [1, с. 337].

Отже, відбувається певна інструменталізація системотворчої діяльності, яка осмислюється як у рамках кібернетики, тобто ідеї зворотного зв'язку, так і сибєрнетики (це поняття вводить Едгар Морен) як екологічного, метафізичного звернення до першовитоків. Е. Морен констатує, що лише тоді системі притаманна ентропія, коли вона увесь час омолоджує себе, звертається до своїх витоків і таким чином здійснює свою діяльність на підставі того, що будь-який порядок корелює з безладом. Безлад, негентропія, деструктивна лінія вписується в адаптивну стратегію петлі рекурсії, тобто виникає зворотний зв'язок, який є оновлюючим, ювенально визначеним. Це надзвичайно важливі категорії, які, наприклад, у О. Лосєва визначаються як «айон» – вічність у сенсі юний, вічний, ювенальний. Омолодження системи, оновлення її є необхідною функціональною характеристикою, яка визначається саме в рамках великих систем як принцип акцептора дії. Але акцептором дії у Едгара Морена виступає петля рекурсії як не стільки передбачення майбутнього, скільки проєкції на це майбутнє, як виток того системогенезу і тої системності, яка відбувається у рамках дії функціональної системи. Говорячи про ентропію та негентропію як єдність порядку та безладу, що фактично і характеризує функціональну систему, Е. Морен констатує: «З точки зору змін ентропія і негентропія – це два прочитання однієї величини, одна з позначкою плюс, інша з позначкою мінус. Подібно до прискорення або уповільнення для швидкості, важкості та полегшення для ваги. Таким чином, будь-яка система може бути прочитана згідно з її ентропією S або негентропією $-S$ » [1, с. 337].

Отже, цією метафоричною формулою він здійснює певне узагальнення функціонування великих систем і їх інтерпретацію. Будь-який циклічний процес, який інтерпретується як екологічна система, несе в собі принцип оновлення цілісності та існує як перманентно скануючий холізм, де холізм – це принцип системності, який домінує над усіма складовими системи. Але Е. Морен тут же пише про те, що принцип холізму мусить корелюватись антихолізмом, визначенням окремого, одиничного як носія системності. Це надзвичайно важливо, ця бінарна опозиція холізму (тотальної системності) – антихолізму (як системотворчості на підставі одиничного, окремого, особливого) і дає можливість звернення до поліфункціональних реалій існування екологічних систем, які й утворюються на основі петлі рекурсії. Отже, на нашу думку, введення у науковий обіг визначених вище системних конструкцій допоможуть нам інтерпретувати, прочитати, означити феномен ідеального та ідеалу як полісистемної цілісності.

Широко використовується у природничих і точних науках поняття «ентропія» (від давньогрец. *ἐντροπία* – поворот, перетворення), яке вперше

введено у науковий обіг у термодинаміці та трактується як незворотне розсіювання енергії. Сьогодні воно застосовується у математиці та теорії інформації. Ентропія інтерпретується як міра неупорядкованості системи. «Негентропія» – поняття, яке створено завдяки додаванню негативного значення до поняття «ентропія» і визначає протилежність до нього. Таким чином, негентропія означає міру впорядкованості та організованості системи [6–11].

«Ентропія та негентропія, хоча і складають характеристику однієї і тієї ж величини, відповідають антагоністичним процесам з точки зору організації, дезорганізації та дегенерації. З одного боку, реорганізації та регенерації, навіть розвитку і ускладнення, з другого – процеси, що відбуваються всередині замкнених систем або неактивних організацій, відповідають простому розумінню поняття «ентропії», котра не враховує будь-якої протилежно направленої негентропійної реальності. Але негентропійні процеси не можуть обійтися без процесів збільшення ентропії. Це означає, що ідея негентропії є складною, несе у собі пряму протилежність, відразу ж робить складним загальне розуміння ентропії, котре включає в себе ці два процеси. Отже, ми знаємо, що будь-яка організація обов'язково оплачується збільшенням ентропії. Негентропія у тій же мірі, в якій вона відповідає постійно активній грі організації, тобто роботі, може лише тільки співпрацювати з ентропією у якості свого побічного продукту» [1, с. 342–343].

Таким чином, негентропія як адаптивний фактор, як принцип, який завжди є адаптивно модифікуючим, свідчить про те, що розвиток будь-якої системи, у даному випадку соціальної системи, так чи інакше несе в собі певні епіцентри зростання ентропії та потім шляхом петлі рекурсії потребу долати ці епіцентри та шляхом омолодження системи досягти нового приросту якості та системності. Все це дає методологічні засади для розуміння тих соціальних процесів глобалізації, інтеграції мегапростору культурних інтеракцій, де можна визначити як ентропійні, так і негентропійні процеси. Необхідно зазначити, що ентропія як скануюча вісь наслідування тоталітаризму та негентропія як перманентне заперечення, ціла низка зворотних рекурсивних зрушень, яка б долала цей тоталітаризм, наприклад, у пострадянських культурах, що формуються, – це складний процес. Він свідчить про потребу винайдення новітньої гармонії та нових інструментальних систем, де можна стверджувати, що будь-який фактор соціокультурних взаємодій (це може бути й ідеал, і норма, і функціональна схема, гельштальт, патерн, атрактор) повинен визначатися з позицій тотальної системності. Отже, фактори як дієві процесуальні чинники, детермінанти цих процесів, повинні визначатися з позицій тотальної системності (холізму та антихолізму). Але необхідно враховувати і значення

у цьому цілому особливого, одиничного, того, що несе можливість варіацій, можливість уникнення ентропії. Полісистемна цілісність, коли один і той самий соціокультурний суб'єкт може бути актором різних систем і здійснювати себе у різних вимірах культурних інтеракцій як всередині культури, так і у міжкультурному просторі, свідчить про те, що функціонування ідеалів вписується у складний соціокультурний простір тих сучасних системних реалій бачення розвитку, деструкції, оновлення, модернізації і, знов-таки, нового занепаду систем, які потребують не просто модернізації, переносу, транзитиву, а потребують, якщо визначатися постмодерністською мовою, повної деконструкції та критичного ставлення до всіх конкурентоспроможних механізмів культуротворення. У той же час необхідно знайти той генетичний алгоритм, який є природно зазначеним, організмичним, що ніколи не буде заперечений ніякою деконструкцією, культурними кодами, які пов'язують з різними релігійними, політичними системами і з конгломератом ідеалів або ідолів. Ідоли надзвичайно часто ототожнюються з ідеалами. Але найголовнішими характерними ознаками ідеалів є: по-перше, природовимірність, організмизм; по-друге, основою для ідеалу повинна бути та соціальна матерія, яка має свою полісистемну цілісність, вимірність; по-третє, існування тих образів та констатацій тотальності, які дають можливість вписати ідеал не просто у матрицю культурних інтенцій, спонук, напрямів, а осмислити його як акцептор дії культурних систем у контексті різних відношень, різних акторів культуротворчості. Завдяки цим ознакам сам ідеал стає актором, носієм актів, здійснює акти цілепокладання, цілездійснення.

Отже, на основі сучасних полісистемних досліджень можна розглядати теорію динамічних систем як ту, що трансформується та презентує власну ідентичність, а також знаходиться на межі деструкцій, втрати ідентичності – всіх тих процесів, що пов'язані з глобалізацією, з екологією та з тим метаекологічним контекстом, що свідчить про досить складні культурні трансформації. Сучасні соціокультурні трансформації базуються на діалозі культур, культурних навіюваннях, глобалізаційних процесах, що призводять до адаптації однієї культури іншою, щеплення ідеалів, принципів, нормативів. Ці процеси ведуть до перетворення культури, яка колонізує у культуру, що здатна до адаптації та утворення нових субкультурних реалій. Вони ж вимагають не просто висування нових програм, проектів, а й ідеалів як акторів метакультурних відносин, акторів загального цивілізаційного процесу, де ідеал як амбівалентна цілісність, що поєднує у собі дихотомію, все ж зберігає всезагальну полівалентність, тобто тяжіння до всезагального, яке у будь-яких одиничних вимірах зберігає можливість цілого. Цей радикальний антихолізм у поєднанні з радикальним холізмом створює ту антитетіку функціонування

ідеалу, ту ідеальність, що і стає запорукою сучасного методологічного аналізу ідеалу як функціональної системи, ідеалу як передбачення майбутнього.

Переходячи до розгляду ідеалу як передбачення майбутнього, необхідно зупинитися на аналізі розуміння просторово-часового континууму, хронотопу [2]. В історії розвитку філософської культури осягнення просторово-часового континууму існувало, на нашу думку, у трьох моделях. Перша пов'язана з тим, що існує циклічна система відмінювання часу і простору. Вона найбільш рання, де помічаються лише ті точки, які є максимум або мінімум циклізму, і ми бачимо циклічну модель, коли помічається лише те, що минуло, або те, що приходить. Потім виникає модель часу-вічності. Її пов'язують уже з античністю, коли час розуміється не як коливання, а як певна темпоральність, яка символізує гармонію, символізує вічність – «айон» – вічну молодість. Згодом виникає темпоральність строку – це християнський образ часу-стріли – це вже новітня темпоральність, що починає визначати мікроінтервали буття, змінюється сам хронотоп. Архаїчний хронотоп – це єднання коливання точки в архаїчних культурах, яка символізувала вівтар і той простір нескінченного, який символізує замкнену систему, замкнений світ, вічність, де існує сакральне. Це центрований простір, де відцентрована вісь структурує центр як системотворчий. Потім виникає парадигма обміну, парадигма давньогрецького зразку, де одна вічність замінюється на іншу вічність. Виникає та складна система, яка згодом замінюється креативною парадигмою середньовіччя, коли є початок – кінець, є есхатологія, є не просто мірами згораючий і мірами спалахуючий космос, що знов і знов омолоджується (за Гераклітом), але є катастрофічний есхатологічний світ. Ці три темпоральності, що достатньо конструктивно визначаються у культурі та мають свій хронотоп, мають свої системи майбутнього, його передбачення, мають свій проект. Надзвичайно ефективною є модель Ф. Шміта, який у 1919 р. написав книгу «Мистецтво – його психологія, його стилістика, його еволюція», де він намагається описати континуум або весь формотворчий потенціал всесвітньої культури у рамках певних циклів [3]. Перший цикл він пов'язує з палеолітом, вважає, що тут головною системотворчою категорією є ритм.

Отже, коливальний час-простір і ритм формує саме цей хронотоп. У неоліті формотворчою домінантою стає категорія форми замість розгорнутої зображувальності палеолітичних малюнків на стінах, що відображували ідеал як натуральну конструкцію сакрального, до якої зверталися в акті імагенації або в акті попередньої дії, що передувала полюванню. Цей акт був ідеально визначений як імагінативний абсолют (за Я. Голосовкером), де імагінативний абсолют і є актом переведення в образ, тобто в «імаго» майбутнього ідеалу, яке визначалося як вдала система, конструкція, акт полювання [4].

Отже, неоліт відходить від імагінації, і перед нами постає розгорнута система схем, система символів. Ідеальна конструкція майбутнього визначається не шляхом імагінації, а шляхом знакової конструкції. Семіотика тут стає головним принципом презентації реальності. Надреальність стає семантично напруженою конструкцією. Згодом архаїчні культури, які передують античності (культура Єгипту, Месопотамії, Ірану, Індії, Китаю) головним епіцентром формотворення роблять категорію групування. 3, 5, 7, 9 – це є ті ідеальні патерни, які створюють ідеальне ціле на підставі завданої нумерології. Вертикальний космос Китаю розбивають на три частини: передній план, середній план і небо. Саме так зображують універсум рушійний, безкінечний, який утворюється у процесі ідеації, тобто ідеального ритуального самоздійснення ейдосу або ідеї, або ідеального як такого, що фіксується як зображувальне. У центрі обов'язково малюється джерело, струмочок, який фіксується як безкінечний рух. А сам принцип групування композиції вже несе в собі те, що у Давній Греції визначається як диспозитіо (від *dispositio* – розташування) та транспозитіо (від *trānspositiō* – перекладання, перехід з одного в інше). «Диспозитив» – це категорія, опрацьована в контексті доробку Мішеля Фуко, певна диспозиція, що досягла гармонійного або культурно-антропологічного визначення в певній структурі. Категорія «транспозитив» теж є неологізмом, який варто ввести й логічно визначити як інший бік диспозиції, що свідчить про вже не просторові протиставлення як диспозиції, а часові, – як транспозицію, перехід з однієї позиції на іншу [5, с. 39]. Так здійснюється парадигма обміну. Тут визначальною категорією стає рух. Необхідно підкреслити, що в античності ідеал як конструктивний принцип соціопрагматики, тобто орієнтації на функціонування всіх підсистем культури, має вже свою домінуючу категорію – рух. Він визначає ту парадигму зміни місць, виробництва місць, обміну місцями, що виражається категорією «дистенація» (місцезнаходження), яка є привабливою для культурного будівництва. Наступна низка культур, яку Ф. Шмідт пов'язує з Візантією, з середньовіччям, з Відродженням, з Новим часом, засвоює категорію «простір» [3]. Простір розглядається як те місце, яке стає амбівалентним. У ньому вже визначається верх – низ, у ньому визначається інтенсивна метрика (зростання угору) та екстенсивна метрика (захоплення по горизонталі). Все це має свої аналогії в архітектурі, у політиці, у геополітиці, в тих системах, де можна здійснювати соціальний дизайн, розподіл територій, місць, простору. Виникає наука, яка має ознаку проксеміки, наприклад, у американській лінгвістиці. Проксеміка – це вчення про просторові зони, які є ціннісноозначеними, що засвоюються культурою як носії того чи іншого ідеалу, того чи іншого абсолютного виміру, тих максимумів, тих верхівків

культуротворення, які мають свою просторову зону. Згодом вже у Модерні визначається домінанта часу.

Таким чином, ідеал, ідеальне як система диспозицій, транспозицій, система категоріальних матриць формотворення, маючи у собі амбівалентну та полівалентну природу свого існування (подвоєння і множинність, поліцентризм), які визначаються у культурі як ритм, що є природа означеного витоку всіх функціональних систем, як форма, як групування, як рух (обмін місцями, перехід з місця на місце), як простір, як час. Ця схема є функціональним механізмом опису ідеалу або імагінативного абсолюту, або семантично означеної структури, або процесу обміну місць. Це і створює ту культуротворчу матрицю, в якій майбутнє визначається у рамках циклічного простору-часу, в рамках «айон» – вічності як ейдосу, в рамках часу-простору, де домінує час-вектор, де ідеал набуває надзвичайно важливих вимірів креативності як переходу із небуття у буття. Сама його небуттєвість визначається через буття, де епіцентром є ті екстремальні фази розвитку, що пов'язані з ентропією та негентропією, які символізують розвиток, еволюцію, деградацію всіх систем.

Отже, інваріантом для всіх систем культуротворчості, які ми описували саме у рамках презентації, актуалізації та ідентифікації ідеального та ідеалу, є та петля рекурсії, те метафізичне оновлення або самооновлення всіх соціокультурних систем як звернення до минулого, яке визначає майбутнє, кинуте вперед минулим. Ця метафора є дуже важливою, особливо в посткомуністичному суспільстві. Вона примушує не рвати з минулим, а навпаки, актуалізувати його, визначити ті цінності, які існували там, визначити у системно-екологічному поліфункціональному вимірі. І тільки тоді можна означити як гармонійне рішення проблеми модифікації, що позбавиться зайвого транзиту західних цінностей і самоактуалізації всього того цінного, що існувало в тому суспільстві, яке зветься радянським.

Аналізуючи проблему майбутнього як ідеалу, як передбачення майбутнього у сьогоdnішній ситуації глобалізації, важливо зазначити, що гармонія існує на підставі інтеграції, де кожен з акторів взаємодії є представником різних систем. Така поліфункціональна, полімодальна, полісистемна реальність соціокультурної взаємодії на відміну від тих акторів, що формують ідеали ЄС або закладені в основу протиставлення США та іншого світу, свідчить про те, що система бінарності, яка опрацьовується як анти-тетична, створює не екологічну, не гармонійну реальність у сучасному світі. Система бінарних опозицій доби Модерну, трактовка ідеалів крізь цю призму вже не спрацьовує у сучасному глобалізованому світі. Гармонійна реальність має даватися на підставі того метаекологічного підходу, де найголовнішим є завдання зберегти екологічний потенціал, зберегти

надра, зберегти потенціал природи та перш за все зберегти людину як суб'єкта і носія всіх соціокультурних та сакральних цінностей, а також як головного продуцента цінностей буття в цілому. Неоднозначність сучасної соціокультурної ситуації диктує широкий контекст осмислення глобалізаційних проблем сучасності, де велику роль грає вектор ідеального, вектор гармонійного майбутнього, яке, на нашу думку, необхідно пов'язати з метаекологічним ідеалом, розуміючи його у широкому контексті як екологію людини. Метаекологічний підхід корелює з метаантропологією, з мета-системами різних інтерпретативних підходів, які дають можливість не розмивати ідеал по горизонту усіх можливих зразків, засобів ідеації та імагенації, а навпаки, робити його епіцентром як холистичного, так і анти-хोलістичного підходу щодо визначення соціопрагматики ідеального у контексті глобалізаційних інтеграційних процесів.

Французькі дослідники Д. Мартен, Ж.-Л. Мецжер, Ф. П'єр у роботі «Метаморфози світу: Соціологія глобалізації» надзвичайно актуалізують ситуацію щодо глобалізаційних процесів у світі. Так, вони пишуть: «XX століття породило надзвичайно прискорене товарне виробництво, яке за останні 50 років зросло майже у п'ятеро, збільшилось тільки на третину у 1980–1990 роках. Протягом століття спостерігалось також постійне розширення торгівлі між державами, міжнародна торгівля, яка у 1995 році становила 15% обсягу світового виробництва, після Другої світової війни зросла у 20 разів. Планета, на якій ми живемо, здається, ніколи не була такою багатою. Насправді, на ній не було ніколи такої нерівності. Так, нині на Землі налічується понад 1–2 млрд бідних з доходом менш як \$1 на день і 2, 8 млрд, понад 45% населення світу, з доходом менше як \$2. У той час, як 1,3 млрд людей не мають питної води, статки 200 найбагатших людей Земної кулі перевищують сукупний дохід 41% населення Землі. Яка різниця між Танзанією та компанією «Голдменсакс»? Перша – африканська країна, що заробляє \$2,5 млрд на рік, ділить їх між 25 млн жителів, інша – інвестиційний банк, який заробляє \$2,6 млрд і розподіляє основну їх масу між 161 особою» [12, с. 6].

Виникає цікаве питання: які можуть бути паралелі між ідеалами цих людей? Чи можна знайти один ідеал, який еквівалентний цінностям усіх цих мільйонів? Звичайно, що ні. Тоді виникає ще одне питання: як можуть ті ідеали, що формуються у контексті надзвичайно катастрофічно різних соціальних агломерацій, якимось жити в одному ідеальному просторі, який ми умовно називаємо екологічно доміантним? Все це і утворює весь вектор проблем, які не мають однозначних рішень. Вони лише дають можливість інтерпретації тих поліваріантних констатацій, що не можуть знайти одну гармонію, яка досить довго існувала у вигляді комуністичного ідеалу,

але виявилася настільки абстрактною, що не змогла функціонувати як імагінативний та навіть гносеологічний ідеал. Імагінація його була неможливою, образ не був адекватний тому гносеологічному ідеалу, який вибудовувався шляхом ідеологічної інквізиції або ідеологічної системи щеплень. Але він був дієвим, він працював і певний час функціонував як феномен, що створив цілу систему комуністичних спільнот по всьому світу. Весь цей контекст зараз розпадається, формується інше майбутнє для людей, які позбавилися або яких позбавили того ідеалу, що називався комуністичним. Все це формується на підставі апроксимації (спрощення) минулого, на підставі редукції, тобто усунення минулого, транзиту або заміщення минулого, яке просто переноситься з західних країн. Але тут виникає дуже багато соціокультурних деструктивних систем, які й потребують поняття власного системогенезу, власної культурної реальності, яку не можна водночас замінити іншою. У контексті глобалізаційних процесів сучасності ідеали діють імпліцитно, на відміну від норм і всіх інших функціонуючих парадигм, що існують у рамках чітко зазначеного коридору, будь-то правового, будь-то ідеологічного, естетичного і т. п. Це є надзвичайно важливою проблемою, яка свідчить про те, що сама система легітимації ідеалу наштовхується на нерівність, на катастрофічний розрив по осі «схід – захід», «північ – південь», розрив між бідними і багатими. Ці осі у своєму перехресті потребують узгоджених концептуальних, основаних на консенсусі, якщо не соціальних ідеалів, то схем, систем адекватності, які базуються на матриці ідеального, але не є ідеалом. Сьогодні виникає велика спокуса редукувати ідеал. Цю редукцію важко назвати системою ідолів як повернення у архаїку, але її можна визначити як систему симулякрів (за Жаном Бодріаром), що базуються на тих цінностях, які є насправді псевдоцінностями, що намагаються зрівняти елітаризм та егалітаризм, бідних і багатих, верх і низ, небо і землю, зрівняти всі ті реалії природи і культури, які раптом стали технологічно озброєними (насиченими технологіями). Сьогодні відбувається намагання створити ще одну надгармонію нового механо-детермінізму, коли висмоктуються надра, коли виникає система псевдоцінностей на підставі тоталізації війни, військової зброї, усунення всіх моральних імперативів. Ми з тим стикаємося у системі прогностичних комунікативних реалій, які виникають як системи змагань та інформаційних війн, де знов проблема ідеалу є надзвичайно важливою як система випередження майбутнього, визначення справжніх цінностей на підставі начебто достатньо апробованих структурних кліше демократії, рівності, свободи. Але всі вони, коли потрапляють на конкретний ґрунт функціонування цих матриць або ідеалів, не функціонують.

Нерівність, тотальність і розбіжності розподілу цінностей, як матеріальних, так і духовних, нищення духовних цінностей – все це спонукає до того, щоб розглядати ідеал як один із епіцентрів соціокультурної інтеракції, соціокультурної взаємодії і водночас становлення кожної окремої особистої культури на підставі адаптації та полісистемного аналізу. Саме ідеал і дає можливість побачити багатовимірність, багатовекторність людського планетарного фактору, людського «я» у контексті планетарних проблем, які не вписуються у шкільні прописи ентропії та негентропії. Це є функціональна характеристика дієвості систем, яка надає присмак позитивізму всім вимірам системних та полісистемних адекватій ідеалу, але іншого шляху немає. Він або буде знову субстантивним, коли розшукуються такі субстанції, як «дух», «абсолют», або буде визначатися суто феноменологічно як простір, у якому дається світ. Звичайно, що людина не може вийти з культури, якщо вона людина, як не може «вийти» з свідомості. Але запорукою цього «невиходу» є норми, зразки, імагінативний абсолют, ідеал, який існує навколо людини не як будь-яка одиничність її споглядання і бачення усіх артефактів культури, але як епіцентр буття, як сакральний центр, як ідеальний центр усіх намагань і усіх зрушень формотворення. Важливо визначити, хто ж стає носієм цінностей; хто визначає їх; як вони презентують інший простір позиціювання акторів світових спільнот міжкультурних відносин. Тут більше питань, ніж відповідей. Французькі соціологи пишуть: «Доцільно було б нагадати про деякі очевидні речі як той факт, що не існує світового уряду, водночас кількість країн збільшується. Не існує світової армії, як це показала насправді спроможність ООН забезпечити мир у кількох нещодавніх конфліктах. Не існує світового права. Це видно з того, як важко віддавати під суд колишніх чи інших диктаторів хоча б в ім'я поваги до прав людини. Не існує світового збирача податків і світової поліції. Навіть якщо спостерігають спроби створити народну агору, їхні регулярні провали дозволили головним чином закріпити гегемонію однієї супердержави. Щоправда, нам систематично нагадують про бажання виробити початкове положення права то для притягнення до суду військових злочинців, то для обмеження шкідливих викидів у довкілля чи для контролю за дотриманням конкретних соціальних норм. Але впертість, з якою найбагатші США або найнаселеніші Індія, Китай не ратифікують договори, які б могли утворити таке право, показує довжину шляху, що і треба нам подолати» [12, с. 15].

Висновок. Отже, ані будь-яка вестернізація, ані романтизація ідеалів (атлантизм, слов'янізм, націоналізм) не допоможуть у цьому надзвичайно проблемному просторі глобальних відносин. Ідеали існують, але їх існування є горизонтальним. Сама функціональність та реальність соціопрагматики

ідеального як орієнтація на задоволення культурних потреб акторів взаємодії і становить найголовнішу проблему сьогодення. Всі глобальні межі росту, які були відмічені представниками Римського клубу, констатують лише той факт, що виникає багато сурогатних проєктів: екологічний, комунікативний, всезагальної етики. Але усі вони є еkleктичними по суті. Тому вимір культурної самодостатності ідентичності та одиничності, цілісності кожного окремого актора і всезагальні ідеали, які пов'язують з екологічним ідеалом і дають можливість передбачення майбутнього на підставі гармонії, що апелює до людяності, а не до окремого образу вестерну, який так чи інакше залучається у глобалізаційних процесах сучасності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Морен Э. Метод. Природа Природы / Эдгар Морен ; пер. с фр. Е. Н. Князевой. – М. : Прогресс-Традиция, 2005. – 464 с.
2. Чорна Л. В. Ідеал як соціокультурний хронотоп / Л. В. Чорна // Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр. / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2016. – Вип. 110. – С. 151–158.
3. Шмит Ф. И. Искусство – его психология, его стилистика, его эволюция / Ф. И. Шмит. – Харьков : Книгоизд-во «Союз» Харьк. Кредит. Союза Кооперативов, 1919. – 330 с.
4. Голосовкер Я. Логика мифа / Яков Эммануилович Голосовкер. – М. : Наука, 1987. – 220 [4] с.
5. Чорна Л. В. Ідеал як соціокультурний диспозитив та транспозитив / Л. В. Чорна // Гуманітарний часопис : зб. наук. пр. – 2016. – № 1. – С. 38–45.
6. Bergman J. Albert Szent-Gyorgyi's Theory of Syntropy and Creationism [Електронний ресурс] / J. Bergman. – Режим доступу: <http://www.icr.org/article/136>.
7. Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике / К. Шеннон. – М. : Изд-во иностр. лит., 1963. – 830 с.
8. Шредингер Э. Что такое жизнь? Точка зрения физика / Э. Шредингер. – М. : Атомиздат, 1972. – 88 с.
9. Вяткин В. Б. К вопросу взаимосвязи комбинаторного, вероятностного и синергетического подходов к определению количества информации [Електронний ресурс] / В. Б. Вяткин // Науч. журн. КубГАУ. – Краснодар : КубГАУ, 2015. – № 4(108). – С. 1374–1408. – Режим доступу: <http://ej.kubagro.ru/2015/04/pdf/99.pdf>.
10. Вяткин В. Б. Введение в синергетическую теорию информации / В. Б. Вяткин // Информ. технологии. – 2010. – № 12. – С. 67–73.
11. Вяткин В. Б. Синергетический подход к определению количества информации / В. Б. Вяткин // Информ. технологии. – 2009. – № 12. – С. 68–73.
12. Мартен Д. Метаморфози світу: Соціологія глобалізації / Д. Мартен, Ж.-Л. Мецжер, Ф. П'єр ; пер. з фр. Є. Марічева. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2005. – 302 с.

ИДЕАЛ КАК КРЕАТИВНЫЙ ПРОЕКТ

Черная Л. В.

Анализ понимания идеала как системной конструкции помогает интерпретировать феномен идеала как полисистемную целостность. Современное понимание идеала анализируется сквозь призму энтропийных и неэнтропийных характеристик системы. Системный подход открывает возможность рассмотреть идеал, идеальное как систему диспозиций, транспозиций, систему категориальных матриц формообразования. Эта схема является функциональным механизмом описания идеала как имагинативного абсолюта и семантически определенной структуры. Такой подход образует культуротворческую матрицу, в которой будущее определяется в рамках циклического пространства-времени (хронотона), где идеал приобретает важнейшие измерения креативности как перехода из небытия в бытие.

Ключевые слова: бытие, небытие, идеал, социокультурное пространство, транспозитив, хронотон, креативность, энтропия, неэнтропия.

IDEAL AS A CREATIVE PROJECT

Chorna L. V.

Interrelation between ideal and its practical implementation is a much discussed issue in present-day philosophical thought. In this way or another the problem of contemporary social ideal has been treated by every philosopher from antiquity to our day. Understanding social ideals is basic for the philosophical comprehension of human existence. Ideals and purposes, that people or society have, fully determine their future.

The category of «ideal» is semantically heavily loaded. It comprises both the understanding of the necessary future, the models, the set-ups, everything that is considered best, essential and regulatory active. At the same time it includes the phenomenon of the individual that carries the universal in itself. The problem of the «ideal» interested thinkers of all times and peoples.

At the beginning of the XXI century the present-day vision of the problem of ideal is based on the theory of dynamic systems. Today it is necessary to study ideal as an identity on the border of destruction or loss of identity – all those processes that are connected with globalization, ecology and that metaecological context that testifies to the rather complex sociocultural transformations. The latter are based on the dialogue of cultures and globalization processes which bring forth adaptation of one culture by another; to inculcation of ideals, principles and norms. It brings about transformation of a colonizing culture into a culture that is able to adapt. It brings about creation of new subcultural realities which demand not only formulation of new programmes and projects but lead to the suggestion of new ideals as actors of metacultural relations. They become actors of the general civilization process where ideal, as an ambivalent whole, which unites in itself a dichotomy, still keeps universal polyvalency, i.e. a pull to the universal, which in any

dimensions preserves the possibility of the whole. It creates that antiethics of ideal, of its functioning and of its ideal quality that becomes the pledge of today's methodological analysis of ideal as a functional system and of ideal as prevision of the future.

Current understanding of ideal is analysed in the light of entropic and negentropic system characteristics. Analysis of ideal understanding as a system construction helps to interpret the phenomenon of Perfect and Ideal as a multisystem integrity. System approach opens up the possibility to consider Ideal and Perfect as a system of dispositions, transpositions, system of categorical shape-creating matrixes. This scheme is the functional mechanism of describing ideal as a imaginative absolute and semantically determined structure. This approach creates a culture-creating matrix in which the future is determined within cyclical space-time, where the ideal assumes extremely important dimensions of creativity as the transition from non-existence to being.

Key words: *being, non-existence, ideal, sociocultural space, transposition, chronotope, creativity, entropy, negentropy.*

